

עסקים ולומדים

זווית יהודית אקטואלית לקהילת אנשי העסקים

פרשת נח, ד' מרחשוון תשע"ז

חמישה סיפורים על טבע אנושי

אחת מאבני היסוד של עולם החינוך היהודי היא סיפורי הבראיה וראשית האנושות. אנו מתחנכים על סיפורים אלו מגיל צעיר ומחנכים עליהם את הדורות הבאים. אך בחינת הפרטים עלולה להעלות את המסקנה כי אנו מתחנכים ומחנכים על סיפורים בעייתיים למדי. אדם הראשון לא עמד באיסור היחיד שהוטל עליו; בנו הבכור, ילוד האישה הראשון, רוצח את אחיו היחיד; העולם כולו חטא והוכחד במבול; בני נח לא למדו מלקח הצלתם ופרשת נח מסתיימת בסיפור הטירוף האנושי של מגדל בבל ועוד. האם אלה הדברים שבהם צריך בורא עולם לפתוח את דברו לאנושות? האם קריאת סיפורים אלה יביאו לקרבת אלוקים ולדבקות בתורה? מה חכמה ראתה היהדות המתגאה בספר הספרים לפתוח דברה בסדרת סיפורים שכזו?

בכדי לענות ננתח בקצרה את חמשת הסיפורים שהוזכרו לעיל. הסיפור הראשון הוא סיפור גן העדן שבו אדם הראשון מלמד אותנו כמה אנו, בני המין האנושי, קטנים. האדם חי בגן עדן כפשוטו ואין לו צורך במאמץ כלשהו. הוא נדרש להתמודדות אחת בלבד: לא לאכול מעץ הדעת. האדם אינו מצליח בהתמודדות. ברובד עמוק יותר זהו הסיפור שלנו. כולנו, כמו האדם הראשון, בעלי יצר סקרנות עצום ויכולות מוגבלות מאוד בהתמודדות עם איסורים. סיפור זה פותח את התורה כיוון שזו ראשית הלימוד עד כמה כוחו של האדם מוגבל. תגובת ה' בסיפור זה היא עונשים כפולים לכל המשתתפים בחטא.

הסיפור השני הוא סיפורם של קין והבל. תחילתו של הסיפור באי קבלת מנחתו של קין אך ההמשך סתום: "ויאמר קין אל-הבל אחיו ויהי בהיותם בשדה ויקם קין אל-הבל אחיו ויהרגהו" (פס' ו). מה אמר קין להבל ומדוע הרג אותו? ברור שאי-קבלת מנחתו על ידי האל-עוררה את קנאתו של קין, אך סיבת הרציחה מובאת רק במדרש (בראשית רבה כב, ז). דעה אחת שם טוענת שמדובר בוויכוח על טריטוריה. דעה שנייה גורסת כי היה שם וויכוח על דת והשלישית טוענת – על נשים. מאז ומעולם היו אלה הנושאים שהובילו למלחמות ולמאבקים ונראה שהתורה רצתה לחשוף בפנינו עוד מאפיינים התנהגותיים בולטים של האנושות. לכן ברור כמה חשוב היה לפתוח את התורה גם בסיפור זה. תגובת ה' בסיפור זה היא גירוש קין והפיכת חייו לחיי נדודים שמוות בסופם.

סיפור המבול הוא הסיפור השלישי והוא נפתח בסוף פרשת בראשית (ו: א-ז): "וַיְהִי כִּי הָחַל הָאָדָם לָרֵב עַל-פְּנֵי הָאֲדָמָה וּבָנוּת יִלְדוּ לָהֶם. וַיֵּרָאוּ בְנֵי הָאֱלֹהִים אֶת בְּנוֹת הָאָדָם כִּי טֹבֹת הֵנָּה וַיִּקְחוּ לָהֶם נָשִׁים מִכָּל אֲשֶׁר בָּחָרוּ... הַנְּפִלִים הָיוּ בָאָרֶץ בְּיָמֵם הָהֵם וְגַם אַחֲרֵי-כֵן אֲשֶׁר יָבִאוּ בְנֵי הָאֱלֹהִים אֶל-בְּנוֹת הָאָדָם... וַיֵּרָא ה' כִּי רָבָה כַּעַת הָאָדָם בָּאָרֶץ... וַיֹּאמֶר ה' אֲמִיחָה אֶת הָאָדָם". לא צריך להעמיק בקריאה כדי לראות את מוקד החטא. המילה "בנות" מופיעה בקטע שלוש פעמים, ופעם נוספת המילה "נשים". העולם, בעיקר הגברי, גילה את יכולתו להשתמש בכוחו ("בני האלהים", "הנפילים") כדי לספק את תאוותיו. המדרשים (בראשית רבה כו, ב) מרחיבים ומבטאים את השחיתות המוסרית של העולם כולו, ואפילו של החיות. עצמת התגובה האלוקית היא החרבה מוחלטת של העולם בשל איבוד הגבולות המוסריים. בכך ישנו תמרור אזהרה רם ונישא לעולם לדורותיו.

הסיפור הרביעי עוסק בהתנהגות בני נח היוצאים מן התיבה (ט: כ-כח): "וַיַּחֲלֵל נֹחַ אִישׁ אִשׁ הָאֲדָמָה וַיִּטַּע כָּרְם וַיִּשְׁכַּר וַיִּשְׁכַּר וַיִּתְּגַל בְּתוֹךְ אֶהְלָה: וַיֵּרָא חָם אָבִי כְנָעַן אֶת עֶרְוַת אָבִיו וַיַּגֵּד לְשָׁנָי-אָחִיו בְּחוּץ... וַיִּיקֶץ נֹחַ מִיֵּינוֹ וַיֵּדַע אֶת אֲשֶׁר-עָשָׂה לוֹ בְּנוֹ הַקָּטָן. וַיֹּאמֶר אָרוּר כְּנָעַן עֶבֶד עֲבָדִים יִהְיֶה לְאָחִיו".

לשון הכתוב סתומה ואינה מבארת מדוע ראויים היו חם וכנען לקללת עולמים על שראו את ערוות הסב שגילו לפחות שש מאות ואחד שנים? איזו הנאה הייתה להם מכך? מסבירים חז"ל (סנהדרין ע"א) שמדובר לא בראייה סתמית. לפי דעה אחת "רבעו", ולדעה אחרת "סירסו". לא ברור מדוע עושים זאת כנען וחם, בעיקר על רקע העובדה ששניהם ראו בעיניהם את עונש המבול. וכי לא הבינו את סיבתו של המבול ואת המסר שלו? רש"י מסביר שהחשש ממתמודד נוסף על ירושת העולם הובילה למעשה הנפשע. אכן, לעתים אין מקום בנפשנו להכיל אנשים נוספים, להתחלק ברכושנו גם אם רב הוא, וכאן גם חשיבותו של סיפור "קטן" זה בסדרת סיפורי בראשית. אם יושם לב, בפועל חטא חם באותו חטא שבגללו בא המבול. כלומר, דרך חטא זה מלמדת אותנו התורה על תופעה נוספת באישיותנו והיא הקושי ללמוד ולהפנים. ה' לא מגיב בעצמו בסיפור זה אלא נח הוא זה שמקלל את כנען קללת עולם.

הסיפור החמישי הוא סיפורו של מגדל בבל (יא: א-י). פירושים רבים ניתנו לסיפור זה שהמשותף לרובם היא הדגשת גאוות האנושות עד כדי אמונה שיהיה אפשר להילחם בה' או להגן על העולם מפניו. סופו של הסיפור הוא הורדת ראשם של המתגאים וביללתם עד שאפילו את עצמם הם לא יכלו לבטא: "אשר לא ישמעו איש שפת רעהו" (ז).

חמישה סיפורים פותחים את התורה, וכמידת איכותם מידת כיעורם. כל תכונות האדם השליליות מתגלות בסדרת סיפורים זו. יוצא אם כן, שסיפורי בראשית הם סדנה להתמודדות אנושית. בחר ה' לפתוח את תורתו בסדרה חדה ועוצמתית של סיפורים, בהם מצד אחד התגלה האדם בחולשותיו, ומנגד מגלה ה' את עצמו בתגובותיו החרפות לחולשות אלה, כאומר: "ראה מעשי כמה נאים ומשובחין הן וכל מה שבראתי בשבילך בראתי, תן דעתך שלא תקלקל ותחריב את עולמי" (קהלת רבה ז).

**כותב המאמר הינו: הרב ד"ר יוסף פריאל
מרצה לתנ"ך באוניברסיטת בר אילן, במכללות אורות
וגבעת וושינגטון, ורב ביכ"נ באריאל.**

בארגון רבני צהר חברים למעלה מ-1,000 רבנים ואנשי חינוך, הפועלים בהתנדבות לקידום זהותה היהודית של מדינת ישראל, מתוך הידברות ושותפות. ארגון רבני צהר מבוסס על עקרונות של יושרה ונאמנות למדינה, תוך מחויבות להלכה ולמסורת היהודית.

**ארגון צהר מזמין אותך להיות שותף באיחוד החברה הישראלית
ובעיצוב דמותה היהודית של מדינת ישראל**

לתרומות ולתמיכה בפעילויות של צהר: 1800-071-414 | www.tzohar.org.il

חפשו אותנו ב-f

